

NAPARROAN, ORREAGA ALDETIK

ULTZAMA. AURIZPERRI.

Bost egun Orreagan. Astelenean joan eta zapatuan etorri. Egotaro ederra, benetan. Ibillaldi labur batzuk be bai, oiñez edo beribilean, baña batez be liburutegian emon dodaz ordurik geienak.

Ultzamako Bentan sartu urten bat, aruntzakoan. Bonaparte Luis-Luziano printzipea egon zana bera izango da, ziur. Basianoren orio-pinturazko oial bat dago, gelako bazter batean: bertako paraje-bazterren bat izango da, uste dodanez, ziurtasunez ez badakit be. Euskeraz berbetan entzuten da ezkaratzean, bai andrazkoen artean, baita umeak be.

Aurizperriko eleizea ikusteko be gelditu giñan. Gerrate osteko urteetan egiñikoa da, itxura barrikoa, eta euskeraz be imini zitubezan agiri batzuk. Ibarra-Agapitoren eskua ikusten da bertan, euskaltzale aundia izan dalako beti bera.

Ez dakit ba, gauza aundirik berba egiten dan euskeraz Aurizperriko errian. Emengo mutil bat joan zan Ameriketara, euskeraz tautik be jakin barik. Euskaldunen artean bizi izan da an urte askotan, eta euskeraz berbetan ikasita etorri da orain Euskalerrira. 1919'garren urtean joan zan Californiara (Los Angeles). Migel Urtaşun Erro da bere izena, orain Auritzen abade dagoan On Iñazioren anaia. Bertso batzuk merezi dauz kontu onek gero: Nora eta Ameriketara joan bear, euskeraz berbetan ikasteko.

LIBURUTEGIA. ON POLI KANONIKUA. «GUERO».

Aberatsa da Orreagako liburutegia. Liburu asko ta asko dago an, izkuntza askotakoak, baiña gitxi euskerazkoak. Lenengo argitaraldiko *Guero* bat bai. Liburutegi gitxik esan leikee gaur ori. Euskal-liburuzaleen artean gitxik dakiena da au: Orreagan dagoala «Guero» zar bat. Ez dakit nun aurkitu leikean gaur liburutegi au erosteko beste diru.

Auxe da Axularren liburu aipatuaren lenengoko arpegi-orrian di-
ñoana:

GVERO
BI PARTETAN,
partitua eta berecia,
LEHENBICICOAN
EMAITEN DA, ADITCERA,
cenbat calte eguiten duen luça-
mendutan ibiltzeac, eguitecoen,
gueroco utzteac.
Bigarreanean quidatcenda, eta aitcinatcen, luça-
menduac utciric, bere hala, bere eguin bi-
deari, lothu nahi çaicana.
Escritura Saindutic, Eliçaco Doctor etaric-
eta liburu debocinozco etaric. Axular Sa-
raco errotorac vildua,
Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas
de die in diem, Eccles. 5.
BORDELEN,
G. MILLANGES Erregueren Imprima
çaillea baithan.
M.DC.XLIII.

Milla, seireun eta berrogeta irugarren urteko argitaldiko ale bi
egon ei-ziran lenago Orreagan. Donostiako Diputaziñoan dago orain
bestea, Urkijoren liburutegian. Naparroan bereganatu ebalá *Guero* bat,
idatzi eban Urkijok berak. Oraindiñoako argitaratu barik dagozan bere
paper batzuen artean irakurri dot ori. Ez dau esaten Naparroako zein
erritan, baiña uste dot Orreagakoa izango dala. Liburuan bertan bein-
tzat Orreagako bietatik bat dala, iminten du Donostian dagoanak.
Zazpi *Guero*-ren barri emon eban Vinsonek bere EBLB bibliographi
ezagutuan. Monzonek daukala Bonaparterena, esan deustee. Baita
beste bat be bai, eta baleitekeala Lacomberen liburutegitik etorríta-
koa izatea bera.

Orreagako erakusketa-gelan *Guero* ori imintea mereziduko leuke-
la esan deutseet On Poli eta Apezetxea kanonikuei, eta baietz, ondo
iruditzen jakeela, iminiko dabeela berinezko kutxa baten barruan
ondo gordeta giltzakaz.

Beste euskal liburu batzuk be badagoz Orreagan: Kardaberazen
Jesus Maria eta Joseren Devocioa (1824'koa), Aizkibelen Iztegia, Do-
nibaneko Nl. Ih. Dr. abadearen *Gudu Izpirituála* (1750'koa), Joakin

Lizarragaren *Urteko Igande Guztietaraco Platicac* (1846'koa), Oihe-nartoren *Notitia vtrivsqve Vasconiae* (1638).

Egia esateko, Mikelestorenaren *Cerura Nai Duenac* liburutxoa ikusteko ustean joan nintzan batez be ara, baiña ez geiñun aurkitu. Lenago bazegola, esaten eben. Ale banaka batzuk bakarrik ezagutzen doguz gaur. «Larreko» euskal idazleak ikusi eban bat orduko urteetan Orreagako liburutegian. Baleiteke orain be Orreagan egotea liburu ori, baiña, esan dodan legez, ez genduan aurkitu.

On Poli kanonikua da Liburutegiaren arduran dagoana orain. Don Polikarpo Cia, Mañeruko semea. Lodia ez baiña lodikotetxoa bai On Poli. Umore onekoa. Kolore gorria. Atsegiñez billatzen dauz liburuak. Arratsaldeetan atxurjorran ibiltzen da ortuan eta lorategian. Liburutegian ibili ta gero asko ixartuten deutsola burua, esaten dau berak, eta izan be olantxe izango da. Buruz daki liburutegiaren barri. Liburu guztien aurkibide osoa egiten dabil orain. Egunak joan eta egunak etorri, astiro astiro bere bierra aurrera daroia. Aurkituko al dau egunen batean Mikelestorenarena!

Mañeruko gauzak be kontau deustaz On Polik. Bere erriko euserkerazko edo euskera-itxuradun leku-izen askogaz gogoratzen da: *Geremendia*, *Sotoaldea*, *Santosaldea*, *Amuña*, *Salbacea*, *Zamikoba*, *Mendebelea*, *Solakoiz*, *Txibirri* (*Izpea*-ko jauregiatxeari esaten ei-deutse «Txibirri» izen ori: Etxeberri izango da, ziur).

Soiñu zalea be bada. Ez daki berak euskeraz, baiña euskal kanta asko bai badakiz. Iruñeko kantatzaillietakoa be izanikoa ei-da, eta kontau be batzuk kontau egin deustaz. Ez deuko eztarri txarra On Polik. Makiña bat euskal-kanta imini ei-dauz berak paperetan, aparteko eskua daukolako idazkera dotoreetarako. On Santos Begiristainek aginduta egiten dabil orain Obanoseko kofradiren baterako liburu bat, eta erakutsi deuste. Letra ederra dauko gero, benetan, On Polik.

Abade gaztea zala, gerratean ibilia be baidea On Poli. Montejurra erreketiekin. Urkiola-mendietan be bai. Andik goitik Maiñeri ikusi ebanean, bere jaioterria gogoratu ei-jakon. Gero Otxandiotik Olaetara, eta Aramaioko Kurutzetik Udala-Intxortetatik bera Elorrioraiño. Durangoko San Frantziskuko mojetako eleizan emon ei-eban Mezia. «Memorias del Tercio de Montejurra» idatzi ei-eban, eta bere kontura argitaratu gero, gerrate ostean. Eztakit, baiña berarenak esango ditu On Polik, beste batzuk be eurenak esan dabeezan moduan. Neuk be euki dot asmoa eta gogoia gerratean ikusitakoak idazteko euskeraz, eta baten baiño geiagotan egon naz asteko lenengo kapitulua, baiña etxurea danez ez naz ni olako gauzak esateko jai. Bakezale egin niñuen Jaungoikoak eta etxean ez eusteen gerraterako zaletasunik erein biotzean. Baiña ni onelakoak urten arren, danetikoak dauz munduan.

Gauza arrigarri bat esan eustan On Polik, eta aztu ez daiten ipintekoa da, besteren batek idatzi daben ez dakit-eta: Garexeko Sancti Spiritus komentuko mojak, Utergako abadearen euskerazko Dotriña-liburutik irakurten ebeela Iñusente-Egunean, jatorduan, eta ori berak ezagutu ebala. Beriainen liburua ez zan izango, orraitño!?

APEZTEGIA KANONIKUA.

Irigaray-Aingeruk emoniko ezaubideagaz agurtu neban Apeztegia kanoniku jauna. Amayurtarra da jaiotez On Bitorio, eta Iruritan azia. Erri onetan ezagutuko ziran biak, Irigaray eta Apeztegia, ziur. Abadegai-etxetik kanpora, Zaragozan ikaste nagusiak egiñikoa da: Goeta-Jakintzak eta Letra Ederren ikasteak. Berak gordetan dau orain *Guero* liburua. Euskaltzale aundia da. Euskal-liburuzalea be bai. Oso ederto egiten dau berba euskeraz, Baztan aldeko euskeran, baiña idatzi ez dau idatzi ezer, berak diñoanez. Bera ez dala jaio idazlari-tzarako, esaten dau. Tauer jaunari eskutitzen bat, eta kito. Sermoelaria bai, izan da, Baztango errietan batez be. Erratzun egon zan abade. Baztango euskeran idatzi baleu...

Liburu ederrak daukoz On Bitorio bere gelako liburutegi txikian: Joannategiren *Sainduen Bizitza* (1890) eta *Bihotz Sacratuaren hila-beteco escu-liburua* (1894), Etcheberriren *Testament Zarreko eta Berriko Istorioa* (bigarren «moldaldia»: 1875), Kardaberazen *Aita San Ignacioren egercicioen gañean afectoac* (1824), Donibane Lohitxuko [sic] N. I. D.-ren *Gudu Izpirituala* (1827), Mendibururen *Jesusen Amore Nequeei dagozten zenbait Otoitzgai* (laugarrena izan ezik, beste amar tomoak: 1759-1760), Grazio Ademaren *Escualdun Pelegrinaren Bidaltzailea* (1877).

On Bitorio ta biok joan giñean bere beribilean inguruetako errietatik ziur. Bertako abadeen buru da bera, inguruetako abadenagusi, artxipretea.

Euskeraz agurtu dira On Bitorio eta Manex, Beko-ardandegikoa. Jaiotez ez da orreagatarra Manex, Luzaidekoa baiño. Oraingo orreagatarrak ez dakije euskeraz berbarik egiten. Luzaidetik etorririko zarren batek bai, baiña besteak ez. Umetxoren batek baietz, uste dodanez. Erdaldunduta dago gaur Orreaga, esateko batoren bat izan ezik. Parebat iru bat kanonikuk be badakije.

Aria, Orbara, Orbaizeta Iriberry eta Abaurreak euskalerriak dira oraindiñoko. Erdi-euskalerriak bakarrik, obeto esateko, batzuk. Erderra asko sartu da emengo errietan, gerrate ostean batez be. Zarrak bakarrik dakije euskeraz Arian. Ariben eta Garayoan ez dira gitxi

badakijeenak; egiten da. Iriberrin, ostera, danak ei-dakije, baña abade erdaluna ei-dauke: esan bearrik be ez dago ta jakin lei zer etorriko dan orain erri onetan euskerearentzako.

Abaurregainan be egiten da euskeraz. Gitxi gazteen artean, eta haperez umeak. An goian gelditu gara pixka batean, erriaren urteeran. Urteetan sartuta dagoan gizon zar batekin egin gendun berba. Euskaldun osoa, eta berba gitxikoa, lotua. Seme edo alaba danak il jakozana zala, esan euskun. Ogei ta lau urteko mutil sendo bat etorri zan gero, soloetatik erriruntza, gariebagiterako trator-makiña txiki baten ganean jesarrita. Arekin be egin geiñun berba. Aditu bai euskeraz, baña erantzuteko legiñ ez ekian. Berbaren bat edo beste bakarrik. Ogei ta amar urtekoak baeidakije. Ogei ta bostekoak be bai. Galtzen ei-doia ortik berakoen artean.

Onuntzakoari emon geuntsan gero, Auñamendietako tontor-gangarrak arpegi illunak iminten asi ziranean. Laster Orreagaratu geiñean, euri-gogorrek artu aurretik.

Gauza askoren ganean egin geiñun berba bidean. Erratzuko Fa-goaga abadea be euskerazale aundia izan ei-da. Urte askotan euskerea erakutsi dabena Iruñeko Abadegaietxean. Gizon ixilla, asko ekiana euskeraz eta euskal gaietan. Zintzoa eta arteza beti, izen onekoa euskalarien artean jakintza kontuetan. Baztango gai-billa urte askotan ibilia, eta berak itxi daubezan paperen artean, garrantzi aundiko gauzak egotea be ba-eileitekeala, diñouste Apeztegiak. Senitartekoren batek gordeko ditu orain, ziur.

THALAMAS ABADEA. ETXAURI-JOKIN.

An agertu zan eguberdi batean Thalamas irundar abade adiskidea. Berakin etorren Etxauri Murgia-Jokin arabarra be, illoba gazte batekin.

Onek esan eustan lenengokoz gero Donostian ain zabalduta aurkitu dodan barri arrigarri bat: Tauerrek daukola Echeperaren beste *Linguae Vasconum Primitiae* bat. Lenengo argitaraldikoa, esan gure dot (orainarte lenengokotzat daukaguna). Baietz eta baietz, Pragan egon direan emengo ezpatadantzari taldekoek ekarri dabeela barri ori. Arritzekoa zan barria, eta sinisgogor entzun neutsan, baiña itxaropen pixkategaz be bai, ijak-eta jakin dogunez azkenengo aldionetan Decheperaren beste argitaraldi ez-ezagutuen baten susmoak agertu direala «Gure Herria»-ak, Zaharrak «Enbata»-n eta Bidegain-Miren Mirarik «Anuario del Seminario de Filología Vasca *Julio de Urquijo*»-n I (1967) 180'g.orrn. diñoienez.

Idatzi deutset gero Tauerreri berari, eta erantzun be bai berak, baiña tutik be ez Echebarerren ganean. Zer esan gure ete-dau erantzun mutu onegaz?

Zinea egiteko, filmatzeko, makiña-tresna bat eskuan-da egoan Etxauri Jauna. Urrengo egunean Jatsura joateko ustean egozala, ango Mezia entzun eta mañetofonagaz artzekotan. Luzaiden egozala egun batzuetarako. Orduan esan neutseen bieri, ikusi bat emoteko Bordelia baserrietxeari, zinean artzeko; baita etxekoekin berba egin eta entzuteko makiñan artzeko berbetaldiak be. Alan egitekotan gelditu ziran.

ORREAGAKO ANDRA MARIAREN BERTSOKANTAK.

Los Arcos urian abade egonikoa da, orain Orreagako idazkitegia gordetako arduran dagoan kanonikua: on Pablo Rodríguez. Ondo gordeta dagoz narruzko agiriak eta geroagoko beste paperak, baiña ez da errez gaur norberaren erara erabiltea idazkitegi au. Orain urte asko dirala Polit kanonikuburu izan zanak egin ebanagaz ez dago nasai ibilterik. Euskerazko idaztiak ikusteko asmoakin igo neban arratsalde batean. Egun askotan ibilteko bierra da olako gauzen billa joan ezkeru.

Orreagan egiten ziran otoitz zarren artean baleiteke euskerazko zer edo zer aurkitzea. Eztakit Daranatzek aurkitu ebazan ala ez. Andra Mariaren bertsokantak bai, RIEV aldizkarian emon ebazan, Huar-teko Joan kanonikuaren *Historia de Roncesvalles*-etik artuta. Milla, seireun eta emeretzigarren urtekoa da oraindino argitaratu barik dagoan kondaira-liburu au. Mitxelenak be emon dauz barriri bertsokantuok *Textos Arcaicos Vascos* liburuan (Ikus. 125'garren orrialdea):

Aynguiruen erreguina
Orierriagan xarriric,
Aynguiruen compañian
Gloria guztiz veteric,

Çu zarade ederrena
Creaturen ertean,
Gloria ere andiago
Çeru eta lurrean.

Sandulariac ecusi du
Gozo andis veteric,
Jhs. Jaincoac eman dio
Benedictio ederric.

Aita Onaindiak *Milla Euskal Olerki Eder* argitaratu ebanean, bertukanta onen ganean zer edo zer esan ebala-ta nago Piarres Lafittek «Herria» astekarian; baita Aita Villasanteren *Historia de la Literatura Vasca* argertu zanean be (ikus. 596'gn. zenb., 1962'g.urt.: Jeudi-4, Janvier).

Ondoikasiz eta atsegiñez idazkitegia erakutsi eustan kanoniku onak, Ibarra-Jabierren *Historia de Roncesvalles* liburuaren ale bat emon eustan neuretzako. Eztakar gauza aundirik euskeraz: «Aztobizkarreko kantua» (erdera biurtuta be bai), ustebarik eta marrukeriz egin zan ezkontza baten berbaemote labur-labur batzuk, eta lagun-izen eta leku-izen asko. Besterik ez, nik ikusi dodanez beintzat.

LUZAI DEN.

Ez euri eta ez eguzki, goiz batean beribillez Luzaidera. Tximistearen antzera, Ibañetatik beruntza. Bidekonpontzen biergiñak. Kanpojendez beterik Luzaide. Udaiarren beribillez beterik enparantza ta kalea. Karabiñeruak, mugamutillak, eta poliziak, ertzaiñak, ugari. Erria bera ez da paraje txarra Luzaide, udalditxo atsegin bat bertan emoteko. Donibane Garazi aldera begira dagoan mendiaren saiatsean dago, dingilizka-antzera bideirripa-ertzean. Usopillo baten antza emoten dau erri-batuak, urrindik begiratuta.

Sanz-berro abadea ez ei-dago errian. Kanpotik ei-da egunotan. Abade gazte bategaz bat-egin genduan kalean, erriko eskutitz-zabaltzaillearegaz berba egin eta gero. Berak lagundu euskun erria-ziar. Ittungoa da: Sagaseta-Mikel. Ez jako errez-egin Luzaideko euskereagaz bat egitea, baña laster egin da bertako.

Eleiza-konpontzetan dabiltzaz. Euskerazko liburuak armoniñu ganean. Belokeko Beneditarrenak, eta *Luzaideko Eliz Kantak* (euskeraz eta erderaz: Iruñean, 1965'garren urtean argitaratua). On Juan Apeztexea dala orain euskera emoteillea Iruñeko Abadegai-etxean, esan euskun Sagaseta gazteak.

Satrustegi-Joxe Mari adiskidea bizi izan dan etxearen irudi bat egin ariñ-ariñ errotulatzekoagaz, eta Bordele bertsolariaren etxera gero. «Goienetxe» da Bordelen bizitza ta bertsoen barribilla ibili izan dan Satrustegi euskaltzaindikoa bizi izan dan etxearen izena. Erritik goienean dago egon be etxe ori, ormazuri ta loraz inguratuta, lurralde ederrak ikusten dala bertako etxeaurretik begiratuta. Ez eban parajebazter txarra aurkitu bizitako gure adiskide ta euskaltzale aundiak.

Arrosagaray-Joanekin be egon giñan berbetan «Bordelia»-n. Bordelen billobia dala uste dot. Dana ulezuri burua, gorpuz sendoa eta

goi-bei luze-xamarra, etxekojauna. Etxekoandreak be urten eban ateaurrera itxuskia eskuetan eballa, neure erretulatzekoagaz etxearen irudia paperean egiten nengoan artean. Sarri egon zala Bordelian Sartrustegi abadea, aitaita zarraren gauzak jakin-gurata, eta galdezka. Denborarik ez nik geiagotarako, eta Ibañetaruntza barriro.

Ez nintzan gogoratu orduan, baña luzaidarra genduan «Manezaundi» (Zubiri-Enrike) pintatzaille ta euskal idazle ospetsua gerrateagaitik Garazin jaiorikoa bazan be. Aurten betetan dira eun-urteak Luzaiden jaio zala bera. Asko idatzi eban euskeraz, gai ugari eta atsegiñak erabili ebazan idazteorduan, edertasunez ikututa geienetan. Kiriñiño gogoratzen jata neuri Manezaundi aitatzean. Pintatzaillea zan idazteorduan be sarritan luzaidarra. Kolorea, bizitasuna, ibiltea, bizitzaren inguru ta giroa emoten ekiana zan bere lauko-oialai: edertlari osoa.

Irigaray-Aingeruk aukeratu ebazan «Manezaundi» eta «Larreko»-ren idazlan batzuk, eta «Príncipe de Viana»-koek argitaratu eben, atsegiñez irakurten dan *Prosistas navarros en lengua vasca* liburu balioetsu eta apain batean.

Zubiri filosofulariaren osabea izan ei-zan «Manezaundi». Merezidu dau, uste dodanez, luzaidar pintatzaille ta idazle aundiak, gorazarre eta oroigarri bat Luzaiden bizi izaten zan «Goienetxean» aurtengo Eun-Urte-Buruan.

IRIGARAY-JOAN «MENDIXURI».

Orreagan urte askotan egon zan kontadore Irigaray Goizueta-Joan, «Larreko»-ren anaia. Legegizona zan izatez, eta euskeraz be idatzi eban. «Mendixuri» izengoitia erabilten eban bere euskerazko lanak izenpetzeko. Asko gogoratzen dira beragaz orreagatar zarrak, gerrate aurrekoak.

Uste dot iñoz esan dodala or nunbaitean, bost milla euskal idazle izango dirala gitxienez Euskal-Idazleen-Iztegian imintekoak, baña pika bat sakatu eskero beste ainbesteruntza be eztakit ba aurkitu ez leikezan egunkarietako lankideak eta danak sartu ezkeru.

Emen Orregako «Mendixuri», aurizetarra jaiotez, Iztegi aundi ori egiten dan orduan aztu barik imini bear dan izen bat.

AURITZEN.

Oiñez Orreagatik Auritzera, goiztar eta egun ederragaz, goiz-aize egokia lagun, pago-aratx-piñudoien kerizpei-kerizpetatik beruntza. Ba-

tez be «Larreko» osagille ta euskal idazlearen barri-billa joan nintzan. Laster jatoriku bere jaiotzearen Eun-Urte-Betetzea, eta orregaitik.

Lenengokoz, «Irigaray» deitzen deutseen etxera jo neban. Lenago «Argizailenea» eukan izena etxe onek. An bizi da Irigaray-Aingeru, Euskaltzaindiko dan Irigaray-Aingeruren lengusua. Euskaldun garbia da Irigaray etxeko etxauna. Suburuko gelan berba egin geiñun biok, beti euskeraz. Auritzeko euskeran. Kanpora urten barik keia bertan gordetan dauban kanpai-antzeko zulo-biribil aundi bat dauko sua egi-ten dan lekuaren ganean, pare-parean. Jesarleku-txiki pillo bat umeentzako, illaran iminita orma-kontretan, eta aspaldikoak ei-dira. «Larreko» be orretan jesarleku orretan jesarriko zan, mutil txikia zala. Eskaratzeko tresnaontzi asko ormetan eskeita, garbi-garbi eta dirdiratsu. Bustiñezko eta lurzurizko platerrak eta toskak, onek be antxiñetako denboretan zul gorrixkeagaz egiñiko arasa eder batean. Udaetan «Larreko» idazten egoten zan maia («osaba Fermin *beti izkiriutzen bizi izaten zen*», udaetan Auritzen egoten zanean, jakiña). Museu txiki bat da gela aundi au.

Arizkunen egiñiko erretratu aundi bat be ekarri eustan etxeko jaunak, eta an dagoz «Larreko» ta bere beste anaiak: *Juan*, Orreagan kontadore egon zana urte askotan; *Fermin*, Euskaltzaindiko dan Irigaray-Aingeru, Luis Mari legegizona eta Jeronimo abadearen aita; *Severiano*, Donostian il zana, mutilzar; *Gabriel* abadea, Arizkunen berrogei urtean egon zan, eta bertan il be; *Faustino*, Auritzeko sekretarioa izan zana, eta «Irigaray» etxeko etxauna, bere semea da erretratu erakutsi deustana; eta *Hipolito*, osagille ospetsua.

Erriko abade jaunagana joan nintzan gero. Eleizako liburuetan aurkitu geiñun «Larreko»-ren jaiotzako agiria. Jaiotzetako Irugarren Liburuan dago, 1869'garren urteko Urtarrillaren 25'gn. egunean. Egun orretan jaio zan *Pablo Fermin Irigaray Goizueta*. Auritzeko eskola-maixu ta erriko sekretarioa izan zan bere aita, On Ramon Irigaray, Iruñeko «Asociacion Euskara»-koen lankidea, Iturralde eta Campionen gazte denborakoa, auriztarra jaiotez. Doneztebekoa ama, Josefa Goizueta andrea. Aitareri aldeko aitaita-amamak: Irigaray-Franzisko eta Gurrupide-M.ª Krutz, Auritzekoak biak, eta amaren aldekoak Doneztebeko Goizueta-Jose eta Antzuolako Madina-Ignazia. Aita-ponteko: Gurrupide-Fermin, Auritzekoa jaiotez, eta Urdazurikoa bizitez; amaponteko, amaren aldeko amama. Baiña bien izenean, Auritzeko Irigaray-Manuel eta Irigaray-Franziskak artu eben besoetan. Enekoiz-On Migel bikario jaunak bataiatu eban Auritzeko eleizan.

«Larreko» jaio zan etxera joan nintzan gero, erriko abade jauna lagun. Auritzperriko semea da au. Ameriketari euskaldundu zan Urtasun-Migelen anai.

Etxe eder bat da «Larreko»-ren jaiotetxea, gerrate aurrean barriez-
taurikoa. Etxeurreko goiko bizitzan, orma arrian auxe iminita dago
euskeraz: «*MARTINZVRGINENEA / 1933 / VRTEAN-VERRI-
TVA*», eta irudi batzuk apaingarriz.

Emen be Irigaraytarrak bizi dira. Etxeoandrea be Irigaray izen-
buruduna. Abade jauna erdalduna dalako erderaz berba egin gen-
dun, baiña euskeraz be bai, eta etxeko umeak be euskeraz egiten
dabe. «Zeruko Argia» irakurtzen dauban famelia da.

Etxe onetakoa zala «Larreko»; bertako semea, emen jaioa. Emen
imini bearko jako oroigarriren bat Eun-Urte-Buruan, gitxiagorik ez dau
merezi euskal idazle ta osagille aundi arek-eta.

Orreagaruntza barriro be, oiñez. Eguerdiko eguzki erreak ederto
joten eban buruan. Erritik urteeran bertan, beribil bat gelditu zan
neure aurrean. Orreagaruntza noian, eta baietz. Vavascues irakaslea
zan, bere andrea ta alaba biekaz. Oiñez anka biren ganean baiño bes-
telan joan nintzan iñoren lau errobeden ganean!

* * *

Beste oar asko itxi dodaz an erabili nebazan paperen artean.
«Egan»-en zenbaki oso bat betetzeko legin bai, baiña beste batzuen-
tzako be leku pixka bat itxi bearko dala ta emen geratzen naz az-
kenean.

Benetan ederrak Orreaga aldetik emon nebazan egun laburrak.
Atsekabe pixkategaz etorri nintzan, orraitino, euskerea galtzen iku-
sita erri batzuetan. Laster etorri daitezala egun onak, barriro berbiz-
tuteko gure izkuntza zarra ango mendietako erri txikietan.

N. ALZOLA, 1967.

